

FÖREKOMSTEN AV SKÄGGDOPPING *Podiceps cristatus* OCH VITFÅGEL  
Laridae och Sternidae I ÄNGSÖARKIPELAGEN 1979

Thomas Skoglund

År 1979 inventerades vissa arter inom Ängsö socken, bland annat rubricerade. Resultaten för övriga kommer att publiceras senare och i annat sammanhang.

Undersökningsområdet begränsas i öster och söder av länsgränsen och i norr och väster av Ängsös sockengräns. Följande justeringar har dock gjorts: hela Minsgrundet och Gisselholmen ingår, likaså Hästskär, samt Gimpelstenarna. Däremot ingår ej Biskopen på gränsen till Södermanlands och Uppsala län. Se fig 1.

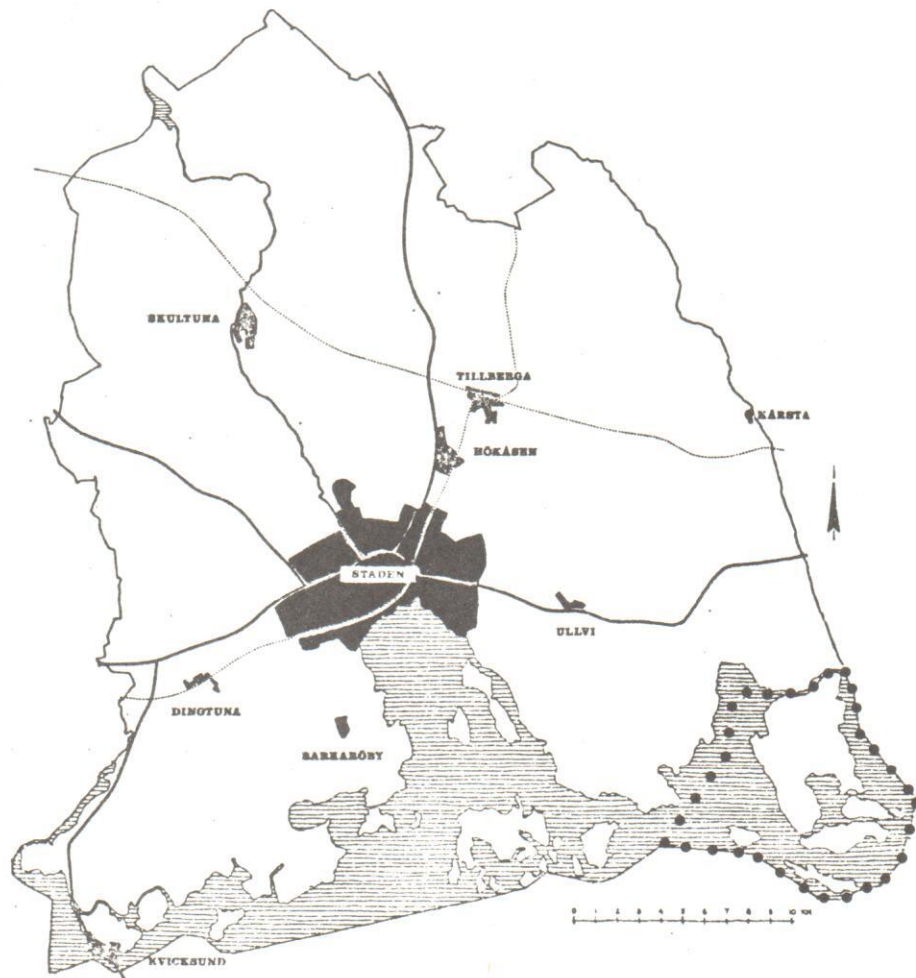


Fig 1. Karta över Västerås kommun med inventeringsområdet inom prickad linje.

Syftet med inventeringen var att få en dokumentation av delar av faunan för framtida undersökningar. För vitfågel finns tidigare material att tillgå (Lindell 1972) och där kan vissa jämförelser göras.

Fältarbetet har utförts av författaren med värdefull assistans av Lars Dahlberg, Per Magnusson och Pentti Tatti, till vilka ett tack riktas. Ett tack också till Länssparbanken för ekonomiskt stöd.

#### Metodik

För skäggdopping har parräkningsmetoden använts, vilken i princip går ut på att kartera antalet stationära par. Metoden beskrivs närmare av Svensson(1978).

Skäggdoppingen inventerades huvudsakligen i början av maj, dvs strax innan äggläggningen, då paren är lätta att räkna. Samtliga områden genomgicks en gång, vilket kan föranleda en viss osäkerhet, men man får dock ett mått på populationen, vilket kan ge vägledning för eventuella framtida uppföljningar.

Beträffande vitfågel har boräkningsmetoden använts, vilken får betraktas som den absolut säkraste för dessa arter. Vid vissa kolonier gjordes försök att räkna antalet adulta fåglar och omräkna detta till par. Kontroll genom boräkning visade sedan att man åtminstone för gråtrut kan missa upp till 30-40% av det verkliga antalet, varför boräkning ansågs vara det enda vettiga, trots störningsmomentet. Lindell använde sig 1972 av metoden att räkna fåglarna vid kolonierna, varför några direkta jämförelser inte låter sig göras. Inventeringarna 1972 utfördes dessutom i juni, jämfört med 23-29.5 1979.

Vid de flesta inventeringstillfällena användes roddbåt. Risken för spolie- randet av häckningar genom landstigningar på öarna bedömdes som liten. En ö genomgicks aldrig mer än en halvtimme och de flesta fåglar återvände till bona när man kommit 50m därifrån. Hänsyn togs också till väderför- hållandena vid inventeringarna. Dessa utfördes alltså aldrig i kallt eller regnigt väder.

## RESULTAT

### Skäggdopping

Totalt karterades 117 par. Stränderna vid Oxfjärden och Grisfjärden har en mer eutrof karaktär än de vid Granfjärden (fjärdarna är naturligtvis i stort sett lika näringsrika, men topografin gör att bladvassen är mer utbredd i de östra och södra delarna av arkipelagen), och dessa hyste mer- parten av doppingparen. Den tätaste förekomsten uppvisade Sjöboden i Gris- fjärden med 14 par på en knapp kilometer strand. Tätheten för hela Gris- fjärden befanns vara 9 par/km<sup>2</sup> sjöyta, vilket kan jämföras med 5 par/km<sup>2</sup> i Tåkern (Ekstam 1975) och 10 par/km<sup>2</sup> i Vombsjön i Skåne (Ulfstrand & Högstedt 1976). Anmärkningsvärd är frånvaron av skäggdopping i Måholmssundet, medan det närliggande Nässundet hyste 7 par. Möjligen kan skillnaden förklaras i att Måholmssundet utnyttjas mer av båttrafik.

### Skrattmåås

En koloni fanns i området, nämligen på Flokan i Kungsårafjärden. Vid räkning 23.5 hittades 383 bon, medan antalet 1972 uppskattades till 250 par. Något ytterligare besök gjordes inte 1979, men enligt en notis i VLT övergavs kolonin senare.

### Fiskmåås

Sammanlagt inräknades 68 bon, varav 25 låg ensamma eller med högst ett grannbo. Den största kolonin låg på Stenshäll i Grisfjärden och hyste 12 bon, jämfört med 25-30 par 1972. Lindell inräknade 1972 sammanlagt ca 103 par i området, men då kontrollerades inte Stamdalskäret (9 bon 1979) och från själva Ängsön (10 par 1979) nämns inget om fiskmåås. Det tycks stå helt klart att arten mins- kat i området.

### Gråtrut

Antalet gråtrutbon i området uppgick till 317, varav de tre största kolo- nierna svarade för 78% av detta. Här är jämförelser än svårare att göra mellan 1972 och 1979, då ingen differentiering mellan adulta och subadulta fåglar gjordes vid räkningarna 1972, varför antalet par inte går att beräkna i efterhand. Resultaten för de största kolonierna presenteras i tabell (1).

Tabell 1

<u>Område</u>	<u>1972 (ex)</u>	<u>1979 (bon)</u>
Björkskär	100	128
Flottgrundet	30	17
Gimpelstenarna *	-	81
Hästskär	20	7
Skarpan	20	6
Skrattan	50	37

\* Lindell(1976) anger 40 par gråtrut på Gimpelstenarna.

Även om inga direkta jämförelser kan göras, måste man nog sluta sig till, att gråtruten ökat i området, särskilt kolonin på Björkskär. Antag att samtliga inräknade fåglar 1972 på Björkskär var adulta, dvs 50 par, och antag att siffran ligger ca 30% under den verkliga, så skulle ändå inte antalet par komma upp till mer än drygt hälften av 1979 års antal.

#### Havstrut

Inget bo i området, men kan möjligen ha häckat. Stationära adulta fåglar sågs parvis vid Markskär, Skarpan och Grisen. För övrigt sågs havstrutar regelbundet under häckningstid, såväl adulta som subadulta. Även 1972 missänktes häckning i området.

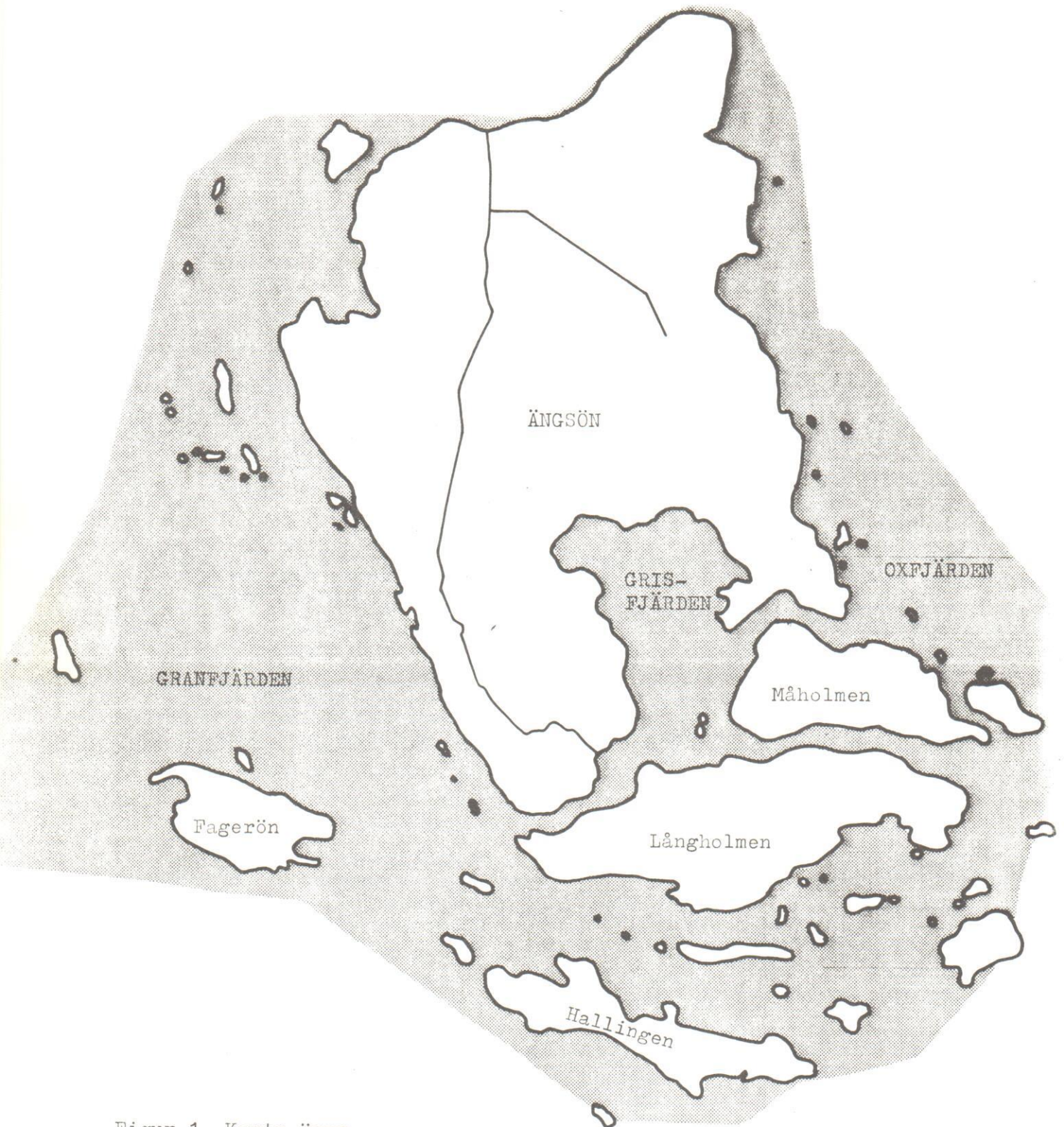
#### Fisktärna

Sammanlagt inräknades 143 fisktärnebon i området, fördelat på sju kolonier. En enda koloni svarar dock för drygt hälften av alla bon, den på Stamdals-skäret. För tre kolonier finns uppgifter även från 1976 och dessa presenteras i tabell (2).

Tabell 2

<u>Område</u>	<u>1972 (par)</u>	<u>1976 (bon)</u>	<u>1979 (bon)</u>
Björkskär	40	?	16
Borsten (NV Gisselh)	30	52	13
Flokan	20	?	3
Flottgrundet	25	15	19
L Käringgrundet	20	?	0
Stamdalsholmarna	-	?	3
Stamdals-skäret	-	?	73
Stenshäll	8	23	16

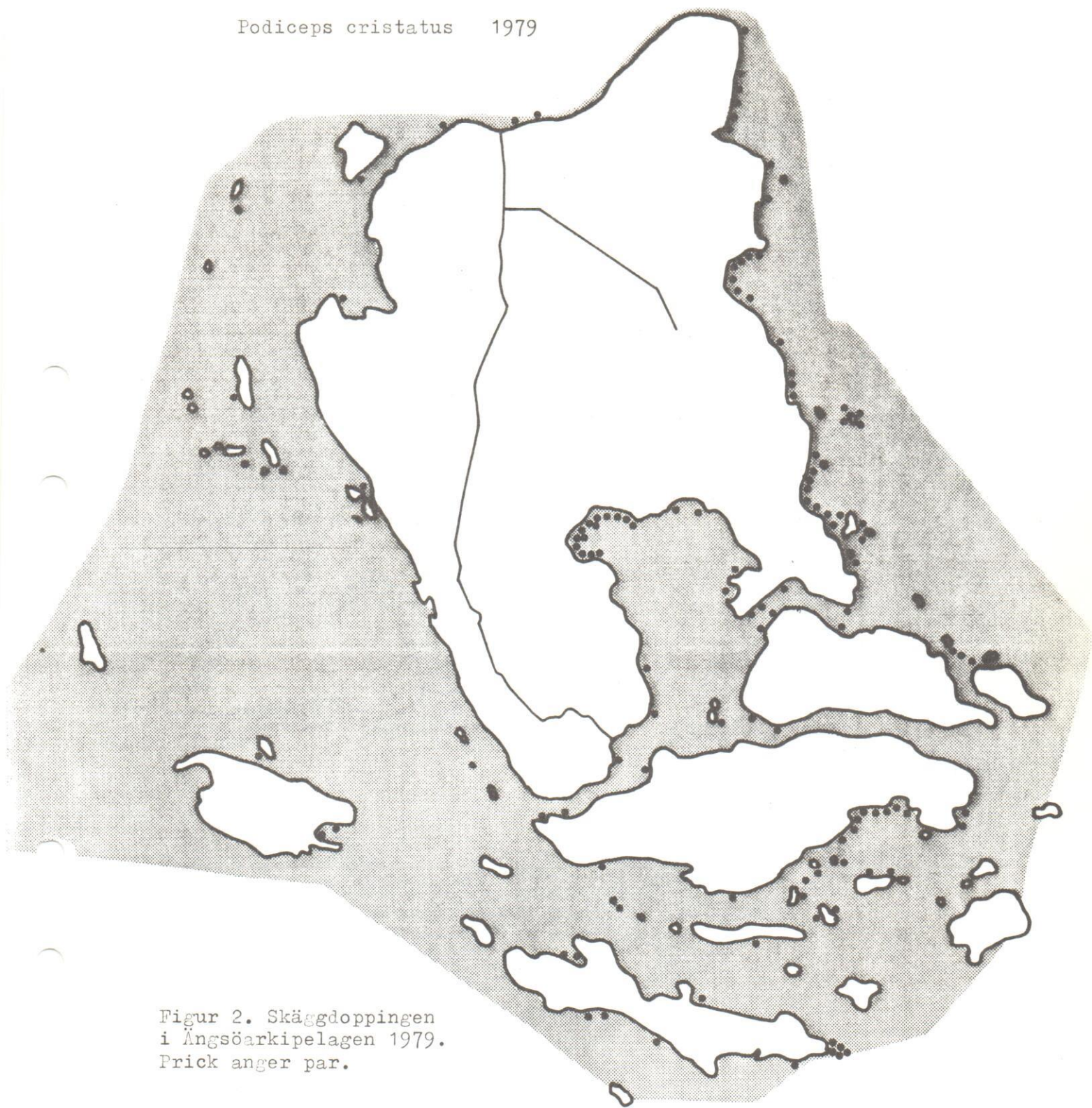
År 1972 inräknades totalt 143 par och 1979 inräknades exakt lika många bon. Fördelningen är dock inte alls så lika. I fyra av fem kolonier har antalet par minskat från 1972 till 1979 och en koloni har helt försvunnit. Dessutom kontrollerades inte Stamdals-skäret 1972. Därmed drar jag den slutsatsen, att arten minskat, men reserverar mig för de kraftiga fluktuationer fisktärnan uppvisar.



Figur 1. Karta över inventeringsområdet. Gimpelstenarna ligger ca 3 km VSV Fagerö Västra (Tranropsudd).



*Podiceps cristatus* 1979



Figur 2. Skäggdoppingen  
i Ångsöarkipelagen 1979.  
Prick anger par.

0 1 2 3 4 5 km

Larus canus 1979



Figur 3. Fiskmäsen i  
Ångsöarkipelagen 1979.  
Prick anger häckande par.

Larus argentatus 1979



- 1
- 2-5

Figur 4. Gråtruten i Ångsöarkipelagen 1979. Prick anger häckande par.



Sterna hirundo 1979



Figur 5. Fisktärnan i  
Ångsöarkipelagen 1979.  
Prick anger häckande par.

0 1 2 3 4 5 km



### Diskussion

Som tidigare nämnts tillåter jämförelsematerialet inga direkta jämförelser, men det torde stå helt klart, att fiskmåsen och fisktärnan minskat, medan gråtrutten ökat. Om detta beror på konkurrens mellan arterna om boplatser eller någon annan faktor kan inte sägas, men arterna uppvisar olikheter i boplatssval, så detta torde inte vara fallet. Lilla Käringgrundet i Grisfjärden hyste 1972 ca 20 par fisktärna, men stod 1979 helt tomt, så när som på ett fiskmåsbo. Intressant vore att följa utvecklingen under flera år och då samtidigt försöka att inventera andra förhållanden, som kan ha betydelse för populationsutvecklingen.

### Litteratur

Ekstam, U. 1975. Förändringar av fågelfauna och miljö i och vid Tåkern 1850-1974. Vår Fågelvärd 34: 268-282.

Lindell, L. 1972 Fågelfaunan i Ängsöarkipelagen (18 maj-2 juli 1972). Meddelande nr 6 1972, naturvårdsenheten, länsstyrelsen i Västmanlands län.

--1976. Fågellokalen i Västerås kommun. Meddelanden från Västmanlands Ornitologiska Förening 7: 14-20.

Svensson, S. 1978. Handledning för vattenfågelinventeringen. Lund.

Ulfstrand, S. & Högstedt, G. 1976. Hur många fåglar häckar i Sverige? Anser 15: 1-32.

### RÖRDROMMEN *Botaurus stellaris* I VÄSTERÅS KOMMUN 1979

Per Magnusson

Rördrommen valdes tillsammans med brun kärrhök och sångsvan till riksinventeringsart 1979. Detta är andra gången som rördrommen inventerats, första gången var för precis 10 år sedan, 1969. Då uppskattades beståndet till 150 revirhävdande hannar varav 60 i Mälaren och i Västerås kommun ca 15 (VF 30:91).

